

Anmeldelse

MOGENS RUD: *Grønlandsforskeren Alfred Wegener og de drivende kontinenter.*

Christian Ejlers' Forlag. 144 sider, 60 illustrationer. Indbundet. Udkommet november 1997. Pris 198 kr.

Alfred Wegener, tegnet af Achton Friis på Danmark-ekspeditionen.

Tanken om forskydning af tidligere sammenhængende kontinenter går langt tilbage; men frem for nogen blev det den tyske meteorolog (og ballonskipper!) Alfred Wegener, som satte system i tankerne. Han blev i 1911, som andre før ham, i et atlas fanget af kystliniernes tilsyneladende nøje overensstemmelse mellem Afrikas vestkyst og Sydamerikas østkyst. Det var et indicium for en tidligere sammenhæng mellem kontinenterne.

Wegener begyndte straks at samle beviser eller indicier for den tidligere sammenhæng - og lige så vigtigt gjorde han sig tanker om de drivende kræfter. Et par foredrag og artikler i 1912 vakte furore og harme; men Wegener gav sig ufortrødent i kast med en større afhandling, som dog blev afbrudt af Koch-Wegener ekspeditionen til Grønland 1912-1913, samt verdenskrigen, hvorfra han efter at være blevet såret to gange blev hjemsendt.

Allerede i 1915 kom hans afgørende værk '*Die Entstehung der Kontinente und Ozeane*', hvis betydning for geologien nærmest må sammenlignes med Charles Darwins '*Arternes Oprindelse*' (1859) for

biologerne - tilmed kan Wegeners bog læses af enhver gymnasieelev.

Wegener kom til at træde specialister fra snart sagt alle naturvidenskabelige discipliner over tærne, og en voldsom kritik fra mange sider forfulgte Wegener til han, 49 år gammel, omkom ved hjertesvigt på den grønlandske indlandsis i 1930. Dermed nåede han ikke at opleve, at hans indsats fik den fuldt fortjente anerkendelse - som en følge af forskningsresultaterne i 1960'erne og senere.

Brødrene Alfred (tv) og Kurt Wegener på ballonfart i 1912 sammen med Alfreds forlovede Else Köppen (centralt) og hans ældre søster Tony.

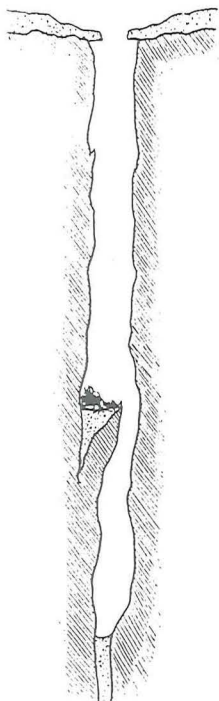
Hovedsigtet i Mogens Rud's charmerende bog er ikke en detaljeret diskussion af kontinentdrift, men angiveligt især at berette om Wegeners indsats på det geofysiske område og hans deltagelse i tre Grønlands-ekspeditioner i samarbejde med danske polarforskere. Forfatteren har ønsket at tegne et billede af både videnskabsmanden og mennesket Alfred Wegener, og inden for de givne rammer er det fuldt ud lykkedes.

Mogens Rud har haft støtte i Wegeners dagbøger, officielle beretninger, bøger og breve, hvoraf flere ikke tidligere har været publicerede. Hele vejen igennem har Mogens Rud med nænsomhed og takt skrevet en forbindelsestekst, som lader de valgte udpluk fra kildematerialet fremstå med den fulde dramatiske effekt. Livet og dagligdagen, samt de undertiden livsfarlige situationer, bliver også fremhævet af bogens tegninger - og især af fotografierne.

Den unge Wegener deltog som meteorolog i Danmarksekspeditionen 1906-1908; men aktiviteten blev i 1907 udvidet med en hundeslædefærd, hvor han sammen med Gustav Thostrup skulle kortlægge fjordene lige nord

for 80° n. br. og desuden foretage blandt andet etnografiske og geologiske undersøgelser. De fulgtes en måneds tid med to andre slæde-hold - hvert med egne opgaver. Det ene hold med Mylius-Erichsen, Høeg Hagen og grønlandereren Jørgen Brønlund omkom under ulykkelige omstændigheder. Et eftersøgningshold i oktober 1907 måtte vende om på grund af åbent vand, og først i foråret 1908 fandt man ved en ny eftersøgning Brønlunds lig sammen med dagbøgerne for færdens.

Wegener gjorde mange erfaringer som ekspeditionsmand i et ugæstfrit arktisk miljø og skriver selv, at det ville komme ham til gode under kommende ekspeditioner, hvor især udforskning af Antarktis var en ønskedrøm. Lige så betydningsfuldt blev det, at der opstod et livslangt venskab med J.P. Koch.

J.P. Koch var efter Danmark-ekspeditionen blevet en kendt mand som opdagelsesrejsende, og han havde held til at skaffe danske og tyske sponsorer til en ny ekspedition 1912-1913 til Dronning Louises Land og, efter en overvintring, tværs over indlandsisen til vestkysten. Ekspeditionen omfattede foruden Koch og Wegener den islandske fører Vigfus Sigurdsson og skipper Lars Larsen. Hovedformålet var undersøgelser af forholdene i den ydre del af Indlandsisen - især glaciologiske og atmosfæriske forhold.

Under ekspeditionen indtraf forskellige uheld, som kunne have fået katastrofale følger. Wegener gled på blank is og faldt bagover oven på et kamera og slog ryggen alvorligt og brækkede muligvis et ribben. Det varede lang tid, før han kunne gå nogenlunde normalt. Ved en senere lejlighed faldt Koch ned i en dyb gletscherspalte, men landede til alt held på en hylde, hvorfra de andre ved hjælp af tove kunne redde ham op. To uheld som hver for sig kunne have bragt færdens i stor fare.

Kochs skitse af gletscherspalten, hvor han reddes af en lille hylde 9 m nede.

På vej mod vestkysten i juni 1913. De tre formummede skikkelser er Koch, Vigfus og Larsen. Foto er antagelig taget af Wegener.

Station Eismitte, savet og udhugget i isen.

Den bræ, hvor ekspeditionen havde depot og lejr, begyndte at kælve, og et højt istårn rejste sig for endelig at vælte ned 30 meter foran teltet - store isblokke styrtede ned bare 3 meter fra dem! Koch og Sigurdsson flygtede barbenede og kun iført undertøj. Wegener og Larsen var blevet stoppet af en udvidet gletscherspalte, de ikke kunne springe over. Men også denne gang gik det godt, og det nu spredte gods blev bjerget uden alvorlige tab.

Sidst i april 1913 begyndte den 1.200 kilometer lange færd over Indlandsisen med flere slæder, et par islandske hest og en hund. I juli, hvor sommervarmen gjorde føret næsten ufremkommeligt, kunne de se mørke fjelde forude, og nærheden af kysten blev også markeret af en ulidelig myggeplage for de trætte mænd. Udgået for proviant efter at have slagtet og spist den sidste hest søgte ekspeditionen et egnet nedstigningssted på vestkysten syd for Upernivik Isfjord.

Wegener skriver i dagbogen: *'Om morgenen den 15. juli hørte snefaldet endelig op. — vi besluttede at starte. Men vi var endnu ikke nået 30 meter fra vores hytte, før vi alle følte os mere eller mindre dårlige. Koch måtte sætte sig og kunne endog i siddende stilling ikke mere bekæmpe den afmagt, der oftere og oftere greb ham. Jeg bad Vigfus give mig kamferdråberne og tilbød Koch dem. Han kunne ikke mere se skeen, og jeg måtte hælde indholdet ind i munden på ham. Erkendelse af, at det var slut med vore kræfter, og at vi ikke længere var i stand til at fortsætte, forfærdede os. — Mit indre var i oprør. Skulle vi her, nær afslutningen på en så lang og farefuld rejse, næppe 2 mil fra kolonien omkomme som dyr?'*

De gik de par meter tilbage til hytten og slagtede hunden. Netop som de skulle i gang med hundesuppen og kødet opdagede de en sejlåb i en åbning i tågen over fjorden. De affyrede deres sidste haglpatroner, båden styrede ind til land, og de var reddet.

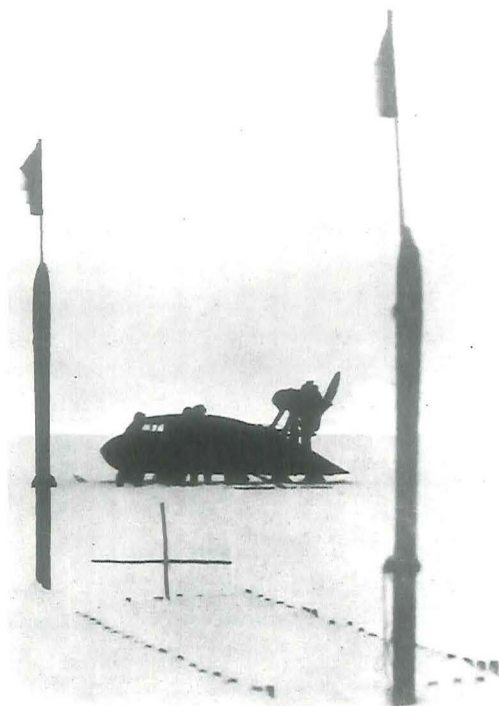
Af pladsmæssige hensyn vil anmelderen her forbigå Wegeners sidste rejse 1929-1930, hvor man med basis i tre støttepunkter på linie tværs over Grønland skulle videreføre de glaciologiske undersøgelser, som Wegener havde påbegyndt på rejsen 1912-1913.

Læserens opmærksomhed vil selvsagt især være fanget af de tre dramatiske rejser til Grønland, der kan siges at have sat punktum for tidligere

tiders måde at berejse de ugæstfri kolde områder på Jorden. Men forfatteren skriver også levende og varmt om privatmennesket Alfred Wegener, der fik et lykkeligt familieliv med de tre døtre og hustruen Else, datter af klimatologen W. Köppen. Fra de unge år kan man nyde Wegeners skildringer af flere dramatiske ballonopstigninger.

Dette er en god bog om en af de store i naturvidenskaben.

Valdemar Poulsen

Wegeners grav på Indlandsisen.

Figureerne er alle fra den anmeldte bog.